

RAČKE Že dolgo nisem napisal pesmi.
 Potrebna je askeza,
 dolgo zrenje proti horizontu,
 kjer se v svečavi, ki prihaja izza nebeških vrat,
 prerivajo, zaboji, račke, cvetlice, loparji . . .
 Tu in tam se kakšna stvar utrne v Nič
 in potem sledi pesem, nujna kot
 ropot.
 A rad se zaziram v zimsko nebo
 ali reko, ki brez premisleka teče.
 Oboje, molčeči sneg in daljna morja,
 me navdajata s tolažbo;
 ne morem si prikriti,
 da računam prav na rumene kodraste račke.

Nada
Gaborovič

Reka in kamen

Mesto leži na severu dežele,
 zelene, preprežene z rekami in po-
 toki. Na severnem koncu mesta pre-
 biva v svoji hiši, pod pobočjem griča
 s kužnim znamenjem na vrhu, Jan B.;
 njegov vsakdanjik je trdno določen
 že dolgo vrsto let, in to od jutra do
 naslednjega jutra, čeprav nôči v bi-
 stvu ne more ukazovati.

Zatorej so nôči nekaj, kar je
 Janu B. nekoliko odveč, vendar ne v
 celoti. Ne v pogledu sanj. Sanje

namreč sodijo na področje, ki o njem meni, da ga obvladuje kakor dneve
 in probleme, ki živijo v njih. Sanje, ki mu obtičijo v mrežah spomina,
 uporablja za urjenje svojih duhovnih moči, to pa je netivo za ogorčenje,
 katero potrebuje za svoje sprehode po mestu, kar počne redno, ne glede
 na letni čas in vreme.

Jan B. živi torej skladno in urejeno življenje, postopki v njem so v vsej svoji zapletenosti skrajno preprosti in rabijo potrjevanju njegovih predvidevanj, ugotovitev, odnosov in sklepanj.

Tako že leta in leta. Brez posebnih sprememb.

Do tega jutra.

Jutra so brez posebnosti, ne glede na letni čas. Ob tem času so navadno jasna, prijetna. Navkljub sanjam, ki so lahko smešne, bedaste, odurne, zoprne, čeprav ni rečeno, da niso tudi drugačne in je ob natančnih raziskavah čas do zajtrka, določen za ta namen, mimogrede porabljen. Pomembno je edinole obvladovati sanje, da ne zbujajo milnih mehurčkov, ki počijo ravno takrat, ko si prepričan, da jih držiš v pesti. Vrhu tega imajo sanje lastnost potočkov, ki se kaj radi razgubijo v pesku, tega peska pa je spet zmerom preveč vsepovsod, kjer naj bi ga ne bilo. To jutro je bilo poznopomladansko.

Bilo je navzoče povsod, sililo je skozi rebra rebrač, spuščениh do dna, da bi jasnina dneva ne prehitela Jana B. in bi ne pospešila opravila, kateremu se je moral posvetiti prve pol ure po prebujanju.

Bilo je navadno pomladno jutro. Toplo, sveže.

A le na videz.

V bistvu je bilo nekoliko drugačno.

Jan B. je prisluhnil, da bi ugotovil, v čem je jutro drugačno kot druge krati. To je naredil na poseben način, saj je bil položaj nenavaden, kar ga je motilo.

Vtem je zaslišal mline na veter, ki se sučejo zelo glasno, njihove loputnice pa udarjajo po spuščeni rebrači na sprednjem oknu njegove spalnice. Ker se ni nikoli motil, se ni začudil, pač pa je začutil silovito ogorčenje, kajti če je kaj občutil kot nadvse zoprno, so bili to mlini na veter. Šele čez čas se je ovedel, da govori, kar je bilo prav tako nenavadno kot vse ta hip.

Naj prisluhnem ali naj ne prisluhnem bolje? se je slišal reči.

Hkrati si je že ogorčeno odgovoril: Ne. Nočem.

Zalotil pa se je, da vendarle prisluškuje, četudi ni moglo biti dvoma, da bi zvoke kakorkoli zamenjal.

Čakajo me sanje, je molče rekel, kar je bilo popolnoma res in pomembno. Ko se je pred nekaj minutami prebudil ob istem času kot vsak dan, so čudne sanje čakale, da jih razvrsti na poseben način, drugače, v nekoliko spremenjenih okoliščinah, kar je povzročalo v njem napetost posebne vrste, tudi drugačno kot doslej.

Zato je občutil loputanje mlinov na veter kot nesramnost in ogabno dogajanje, zlasti ker ga je spravilo v položaj, nasproten sebi samemu: Jan B. se namreč še nikoli ni znašel v položaju, ko bi bil spraševal sam sebe zaradi česarkoli.

Zdaj pa se mu je porodilo vprašanje, nevarno za ključni živec v njegovem organizmu in nevarno zaradi svoje napadalnosti: ali namreč mora ubogati sam sebe, kolikor si odgovori pritrdilno na zastavljeno vprašanje.

Tako je to poznopomladansko jutro stopilo v dan Jana B. nenavadno, nepredvideno in nepričakovano.

Jan B. je ležal mirno in prisluškoval loputanju po rebrih rebrač, čeprav tega ni hotel: počutil se je v svoji samski, sveže prestlani postelji neugodno; vednost, da je njegov vsakdanji življenjski mehanizem obstal zaradi nepredvidenega zrnca, je bila nespodbitna.

Na to preprosto ni bil pripravljen.

Tega kratko malo ni vštel kot možnost, kakor je vštel tiste dele noči, ki jih ni mogel brzdati, kakor je brzdal vse drugo, kar je vznikalo kot kakšen divji poganjek in ga je bilo mogoče z dovoljšno izurjenostjo obvladovati, kot obvladuješ po rednih vajah svoje mišice, svoj želodec, svoj obraz, svoje prste.

Ampak bilo je zdaj iznenada tu in kratilo mu je njegovo svobodo odločanja, presojanja, razčlenjevanja.

Prišlo je ne le nesramno nenapovedano, pač pa tudi v svoji samovolji v izbiri oblike in načina naravnost napadalno. Izbrati si mline na veter je nesodobno. Loputati po tujih rebračah je več kot neokusno, podlo in zavratno.

Iztegnil je roko k vrvici in naglo potegnil zanjo, tako da je polovica okenskih navojnic skočila kvišku. Sam se je nenadoma počutil gol in oparjen, ko je vanj zabolščal zelo lep nasmeh jutra. Jan B. se nikdar ni čudil ničemur, kakor se tudi ni spraševal, kako naj kaj naredi ali izpelje, ker je kratko in malo samo naredil ali izpeljal; občutek, ki ga je pravkar navdal, se mu je zazdel napad na njegovo osebno svobodo urejanja vsega po svojih merah in razumu.

Toda jutro se je kar naprej smejalo vanj s svojimi poševnimi, jutranjimi sončnimi žarki in nebo je pritegnilo s svojo sinjo modrino, medtem ko so se nekje oglašali ptiči in je žuborel skoraj pod oknom potoček, zaradi katerega je imel Jan B. dovolj zraka med svojim in vrtom domišljavca, ki je onkraj tega potoka brundal razglašene popevke, navijal gramofon in najraje poslušal Dečke iz treh dolin, kar je bilo tako redno, da se je Jan B. temu zlahka ognil, saj je ob napadenem času odhajal v mesto.

Opazil je, da še vedno drži vrvico, se je oklepa kot rešilne bilke. Vendar ga zavest posega v njegov dan ni hotela zapustiti in tako je vedel, da se je zgodilo nekaj, kar je vstopilo in je zdaj tu.

Pihal je tudi vetrc, ker so se veje trepetlike nad potočkom nenehno premikale, drhtele in se otresale.

Tako je z iztegnjeno roko poslušal loputanje in utrnila se mu je misel, da so mlini na veter ponesrečen izum.

Potem se je oglasil kos. Ptica, je vedel, ki je prekršila nenapisane zakone tu gori na tem koncu mesta in preprosto ob pomladnih jutrih žgolela ali kar že je počenjala. Toda v vseh letih jo je preslišal, prezrl, zato sploh ni obstajala.

Zdaj je bila tu.

Vedel je, da bi moral kratko in malo vstati, pritrditi vrvico na kavelj, zapreti okno, spet leči, premisliti o nocojšnjih sanjah, sestri potem k mizi in zajtrkovati.

Pa ni, obležal je čisto mirno, stiskaje v dlaneh vrvico, medtem ko je skozi odprto okno pritrkavalo loputanje kril mlina na veter, ko se je zadevalo redno v njegove navojnice.

Pomislil je na tisto zrno peska, ki se je znašlo v njegovem mehanizmu. Pomislil je na čas, ki mineva proti njegovi volji in urniku, on pa ne more vzdigniti mostu med seboj in sanjami, kakor je počel doslej brez zadržkov.

Bilo je čudno, da je jutro svetlo in prehaja v tako svetel dan, da ga je zaščemelo v obeh. Tudi telo je nekaj napadalo, gomazelo mu je po udih, ga skominalo v ustih, kožo je oblila kurja polt, zona ga je stresla. Čeprav ni niti trenil, je vedel, da je to stanje stanje nelagodja, izvirajoče iz sanj, iz katerih se je prebudil to jutro v nekaj nenavadnega in zunaj privajenega ter določenega. Bilo je stanje nečesa težkega, kar je prišlo od enakomernih udarcev od zunaj nanj kot teža posebne vrste, nekaj, proti čemur se ni obzidal in ne zavaroval, nekaj, kar je iz takšne snovi kot sanje, pa skrepeni, ko se zaleze pod kožo, v žile, med plasti v telesu, kjer okameni in dokončno odreče pokorščino skupaj s telesom, in kar je zaslutil. Zdaj, ko je to prišlo vanj kot novo spoznanje in je tičalo v njem, je res občutil, da mora nekaj ukreniti zoper to, kot je treba ukreniti nekaj proti nasilju nasploh, če se izkaže, da nisi izvzet, kakor že je bil o tem trdno prepričan. Toda ko se je hotel prekobaliti na trebuh, kot je počel, ko je začel premlevati in natanko sejati sanje sleherno jutro, ne glede na vreme in letni čas, je ugotovil, da mu ne gre spod rok. Še zmeraj se je oklepal z desnico vrvico, z levico pa je mečkal blazino, na katero je ena od njegovih starih mater izvezla svoje deklinško ime in priimek in nato še moževega, kar je zapazil komaj sedaj, ta hip, ko se mu telo ni maralo pokoriti in se je otepal po postelji zelo negibčno in malo prikupno.

Vrhu tega, da se je nekaj pripetilo, ga je nehalo tudi ubogati, kar ga je zmerom doslej, zaradi česar je nakremžil ustnice kot zamerljiv otrok, ki so mu meni nič tebi nič izmaknili najljubšo igračo. In to brez vprašanja, prošnje ali pohlevno, kot se spodobi.

Najse je še tako upiral, da bi vprašal sam sebe, se je to dogodilo mimo njegove volje. Spet se je počutil razgaljen in izpostavljen, ko si je odgovoril: Ne vem.

Res ni vedel, kaj storiti, ker je prišlo vse to nadenj hinavsko, ne da bi bil kakorkoli pripravljen, da mu lahko kaj stopi na pot, zavre ta dolgoletni in brezhibni način življenja in pojmovanja, ki ga je živel. Čeprav se je pripetilo v njegovi hiši, v njegovi sobi, na njegovi postelji, pripetilo se je in on ni bil udeležen, čeprav je tičal v tem in se je primerilo njemu, se je dogajalo z njim.

In to je bilo najbolj ogabno, kajti niti v snu bi ne pomislil, da se utegne zgoditi kaj v zvezi z njim brez njegove navzočnosti, privoljenja in volje.

To mu je rojilo po glavi, ko je ležal napol na boku, težak, okoren, z občutkom, da mu trebuh nateka bolj in bolj.

Pa mu je le desnica, ker se mu je vrvica zajedla globoko v meso. Bila je pomalem že modrikasta, ni pa tega opazil, kot ni opazil, da se vrvica trga in ko mu je roka omahnila na blazino, je bilo slišati, kot da je omahnil nanjo polenu podoben trd predmet.

Navojnice so se treskoma spustile navzdol in Jan B. je ostal v poltemi, kakor je bil vsako jutro, ko se je zdramil in vzel v obdelavo svoje sanje.

Potem pa je, znenada, prišlo.

Skozenj je stekla žuboreča in široka reka in verjel je, da ima spet konce niti v svojih rokah, kajti sanje so se pričele z reko, to je vedel, čeprav je bil čemern zaradi upornega prebujenja in hib v zvezi s tem.

To je od tega, ker so se besede spridile, je mislil, negibno leže na postelji, a že spet zelo blizu sebi, sam s seboj, in to dokončno spridile. Niso po moji meri, je dodal in sovražil svoj poskus, da bi se zbral kot sleherno jutro, da bi se lahkotno prevrnil na postelji; ko je mirno obležal, je zaduhal vonj sprhnelih besed, ki so ležale v nocojšnjih sanjah vsepovsod naokoli, kjer je bil, in so prhnele, trohnele, da mu je smrad od zaudarjanja že skoraj zavdal. Od tega torej je to moje nenavadno počutje in stanje, je mislil, leže negibno, ker sem zavdan od strupa v sanjah.

Močno je stisnil veke. Skozi temino je prišel glas moža, ki si ga je dobro zapomnil in čigar besede so se Janu B. zdele kot roji nadležnih, blesketavih se muh. Povzročale so mu fizično tegobo in občutil jih je kot gomazečo golazen z neštetimi nožicami, ki lazi po njem in se kar meni nič tebi nič zažira v trup in leze vanj. Jan B. jih je še zdaj, ko je podoživljal sanje, občutil tako živo, da je lahko sledil njihovim potem po svojem telesu in po notranjščini, kamor so vstopale prav samo po sebi umevno, si delale rove, mrgolele skozenj po njih, zelo natančnih, lepo grajenih, speljanih v levo in v desno. Občutil je bolečino, kot je v sanjah ni, bolečino izvotljenosti in obšlo ga je, kar ga ni še nikoli doslej v vseh letih njegovega samskega življenja, da bi bil namreč rad iz veliko trše snovi, morebiti take kot kamen, ki bi ta mrčes ne mogel skozenj, pa da bi imel svojo težo in bi vsakogar, ki bi se zadel obenj, obšlo, da se ne sme obregovati, ker jih bo dobil po buči, on sam pa bi živel kar naprej v miru zunaj tega širnega, jalovega, klepetavega, nemarnega sveta.

Ampak komaj je nastopilo slepilno olajšanje, že je pritisnil spet zvok loputnic in hkrati so nastopile v svojih nadležnih zvokih spet besede, ki so se spremenile zdaj v obade, posedale so po najbolj nemogočih mestih njegovega občutljivega telesa, kot da bi bilo na semnju ali kot da bi si to smele privoščiti. Medlo se je spomnil, kako je nekoč davno kot čisto majhen deček odganjal pri starem očetu na kmetih — in to je bilo že davno davno — s tenko šibo sitno mušjo zalego in s posebnim užitkom drezal pod rep kravam, volom in konju, kamor so se v rojih zažirali oboji, obadi in brenclji; kot ga je podučil stari oče, lahko živina zaradi tega zbezlja in nasploh ponori.

Jan B. se je zgrozil, ker se je zalotil v spominu in premišljava o tako neumni primerjavi, kot je bila tista iz njegovega otroštva in ta tukaj iz nočnih sanj, in to je bil premik, ki ga je navdal s čudnim občutkom, prav

zoprnim. Prijelo ga je, da bi skočil pokonci in zarenčal, toda bil je negiben, kot ujet v težo, povrh še svojo lastno. Tako mu zazdaj ni preostalo nič drugega, kot da leži še naprej mirno, samemu sebi navkljub in zoper svoje ustaljene navade, sprijet kot strdek, in dopušča sanjam, da neodvisno od njegove volje tečejo kot reka skozenj, kakor so to počele ponoči, čeprav je bil tedaj prepričan, da tečejo po njegovi volji, kakor že je narahlo slutil, da o tem ne bi smel biti nikoli čisto zatrdno prepričan. In kar v resnici tudi nikoli ni bil.

Prostor, v katerem se je znašel v snu, je bil orjaški, vendar ga to tudi zdaj, ob spominjanju, ni motilo. Okna so bila visoka, trdno zapahnjena, z razgledom na širono planjavo ali mogoče sipine ali tudi morje, to ni bilo natanko ugotovljivo in ne pomembno. Razen toliko, da govorčeve besede niso mogle nikamor in so ostajale notri, brenčeč obtičale na steklih, pose-dale vse naokoli, tudi po njem, naj se je še tako užaljeno umikal in z občutkom odvratnosti kremžil lice. Vendar se je zavedal, da je kljub vsemu gospodar položaja, saj lahko besede klasificira in ocenjuje. Razvrstil jih je v vse vrste po spolih, sklonih in številih, v pijane in trezne, gibčne in opotekave, spretno in nerodne, kladaste in vrtavkaste, spogledljive in zadržane, v oguljene in izrabljene in sveže oziroma še kolikor toliko sprejemljive. Pernato razkošje, ki je drobencljalo po njem, čeprav se ga je otepal z vsemi štirimi, iz široko odklenjenih slovarjev, pijano od prostora, potoglavo od opitosti svobode, ki je bila v resnici le odklenjena stran, kričečih barv — od zavisti, vročičnosti, ledenosti mrzlega sovraštva, prezira in odtujenosti, pa do opotekavosti, ponarejene dobrohotnosti, prizanesljivosti, blagosti na papirju — same pisane barve, ki jim ni treba veliko, da odpadejo v grdih cunjah kot star oplesk.

Jan B. se je zavedel, kako se je v sanjah lahko zvil v dve gube, da se pa zdaj zaman trudi to ponoviti. Torej mu ni preostalo nič drugega, kot da se vnaprej strinja z vsem, kar bo prišlo, in ta zavest ga je potlačila kot poraz, iz katerega ni mogoče nikoli več iziti kot zmagovalec. Začutil je praznino. Prvič v življenju, najsi o tem ni mislil, je vedel, da se počuti tuje, prazno, zunaj vsega, tudi sam sebe, brezodmevno. In to se je spiralasto širilo iz nič v nič. Najhuje pa je občutil valovanje besed, ki so živele še kar naprej in mimo njega in so se plodile same v sebi, vznikale v novih pomenih in zvezah brez njega, kot bi se ne bale, da bodo zaradi tega ostale neoplojene za zmerom.

Jan B. je vzdrgetal na svoji čisti postelji, in to proti svoji volji, kar tako. Zunaj so proti njegovi volji loputali mlini na veter, znotraj in v sanjah, ki so živele kar naprej, so se po svoji volji kotile besede, vseh neskončnih vrst, oglate in osate, pa tudi proti steklini in raznim boleznim, kot na primer strahu, o katerem je bil Jan B. prepričan, da ga povsem obvladuje oziroma nikoli ni niti najmanj dvomil o tem.

Skušal je odpreti oči in usta. Trudil se je zaman. Medtem pa so se besede razplojevale in se cepile v edninske in množinske, druge spet pa so postajale dvojsinske ali pa so izgubile moč večštevilstki.

Le kaj počno tukaj, v moji sobi in mojih sanjah? je nekam blede mislil in ni mogel doumeti, da se ne more kot doslej igrčkati z vso to menažerijo po svoji volji in miru, da ni več kos položaju in da besedam ne more zaviti vratov, jih izpehati in jim prepovedati vstop, jih izpreti in kaznovati po svoji volji.

Najhuje pa je postajalo prav to, da nima oblasti nad seboj in mu misli uhajajo, se umikajo njegovemu nadzoru, da postajajo neobvladljive. Celó brez slehernega sramu ali zadržanosti so planile v preteklost in izbežale na dan kup neumnosti, prav neumestnih. Med njimi je občutil kot napad nase misel na žensko, ki je utelešala vse te besede, katere je preklel kot odvečne za vekomaj takoj potem, ko je doživel njen posmeh, kakor je tudi odmisllil dneve, v katerih bi živele. Kot je bilo naravnost nepojmljivo predrzno, da je tista ženska, tisto mlado in lepo dekle, tedaj nekoč vrglo svoje dolge zlate lase in svoj smeh za njim in odhitelo stran, tako se mu je kazalo zdaj to pobeglo besedovje, ki ga ni mogel več mojstriti, hujše od česarkoli. Celó hujše od tistega, kar je prihajalo proti njegovi volji in samo po sebi v nočeh, ki niso bile navadne, in kar je vdiraló brez opozorila v njegovo najbolj skrito izbico, kamor je zaprl besede in čustva, ki so se v njem nagrmadila, ko je zrl za dekletom, ki se ni nehálo smejati, potem ko je molče poslušálo njegove stavke, bleščéče ubesedene misli, ki so očarale njega samega, nje pa ne. Nje pa niti najmanj ne.

Zdaj se je spominjal, da mu je bilo vrhu vsega drugega ogabno že to, da je beseda ženskega spóla, kot ga je motilo, da pozna jezik šest sklonov in dvojino, ki mu je postala čisto odveč in je zategadelj misllil poslej izključno v ednini, in še to največkrat v prvi osebi, ostálo je bilo že drugotnega pomena in vrednosti.

Vnovič je poskusil premik na desno, a brez posebnega uspeha. Le sanje niso marale izginiti, kot bi bile privajene nanj, kakor je jezdec na svojega starega konja in njegovo jahalno spretnost, ki jo občuti enako kot pravo sedlo. Naj mu je godilo ali ne, toda pomagale so mu kot zid, na katerega se lahko nasloniš, ali pa te ubrani dristilu podobnih kapljic omlednih besed brez tehtne sporočilne vrednosti.

Odleglo mu je, ko je domislil to misel, četudi kratko. Toda imela je težo. Nanjo se je lahko naslonil, četudi le v mislih. In naslonil se je, se celó rahlo vzpel ob njej in zbudilo se mu je upanju podobno občutenje, ki ga je komaj prepoznal, saj je minil že lep čas, odkar ga je izločil iz sebe. Spet se je prebudila zavest, da se bo rešil s pomočjo izbranih besed, ki so le za izvoljence, in da ga bodo očvrstile, preniknile skozi vse pore njegovega telesa. Toda bolj ko je misllil o tem, bolj je čutil, kaj se dogaja z njim: besede, ukročene in samo njegove, so mu jele legati v kri in jo gostiti, pri tem pa je postajal še okornejši, še težji, še manj se je mogel boriti proti nočni sanjski móri.

Zdaj se je prvíkrat vidno vznemiril.

Reka, ki je tekla skozenj, je postajala vse tišja, žuborenje enakomerno ubranih voda se je jelo cepiti v curke, potočke, rokavčke, ki so neumorno

žebrali in pobirali spotoma umazane kaluže, brbotali po plitvih tleh in splakovali zasmrajena nabrežja.

Rad bi ostro ugovarjal, pa je bil negiben zaradi čudnih sanj, ki so počenjale svoje neumnosti neodvisno od njegove volje. Spodkopavale so zid, ki se je nanj zanašal kot na edino oporo, in se po svoje križale, porajale, umirale so, ko jih je najbolj potreboval, postajale sive kot osirji na podstrešjih, suho so nabrekale in popokale kot star, presušen papir, krhke, plesnive, zgolj za netivo, je vedel, pa ni mogel narediti ničesar, toda nikjer ni bilo nobene vžigalice ali kresilnega kamna, da bi bil ukresal iskro in vse to požgal.

Zdaj se je vznemiril vnovič in še bolj; ne zaradi vetrnic, ki so loputale in ustvarjale silno neubranost, kakršne sploh ni bil ne vaje niti je ne bi dovolil; pač pa zato, ker se je tako v sanjah kot v živi resničnosti spajal občutek, da je zunaj vsega, kar obstaja in kjer je živel iz dneva v dan dobro, natančno, pretehtano, odmerjeno, po svojih izračunih in hotenju; s smislom, ki si ga je sam obrusil, potem ko ga je preskusil za svojo rabo. Zmerom je jedel dobro kvašen in vzhajan kruh, rumeno zapečen, nikoli se ni dogajalo nič zoper smisel, ki ga je vzpostavil. Besede so mu bile pokorne, razvrščale so se po njegovih ukazih, bile so po njegovi meri. To je bil najprijetnejši občutek, kar jih je poznal, medtem ko se je zdaj stulil kot dogorel stenj, besede, ki jih je preziral, pa so pljuvala tuja usta in so plju-skale ob okenska stekla, obvisle tam nagnusne in nakazne, dokler niso spolzele na dno, izpraznjene, odvečne, ogabne do bolečine. Jan B. se je zbal samo še, da bi se v sebi ne napihnil in ne izpljunile iz svojega trupa vse polno iker, ki bi iz njih prilezle nove in nove prazne besedice. Bil je nov občutek, toda že ukoreninjen, trdno prisoten.

Kakor je bil navzoč, a neizpolnljiv občutek prejšnjega mirnega in vseobvladujočega stanja, kakršnega je dihal, živel in okušal vse doslej.

Utrnila se mu je iskra sanj, ko je uziral skozi visoka okna deželo zunaj prostora kot izziv mraka in nekega drugega sveta, pred katerim se je osamil in obvaroval. Čutil je odpor do stavb, ki so se razrastle po tem svetu, narejene iz zidakov besed, ki so ga dražile v globino možganov in ščegetale njegov hrbtni mozeg, da ga je oblivala neprijetna zona, znamenje njegovega odpora do vsega majhnega, pritlehnega, kar mu je kar samogibno nakremžilo ustnice v posmeh.

Nenapovedano, samovoljno se je sanja raztegnila v okus po omlednem. Sicer zoper svojo voljo, a kljub svoji negibnosti še vedno vreden svojih načel, odnosa do vsega, dostojanstveno, je premagal okus po loju, ki se je vrnil s sanjami iz davnih otroških let, ko mu je mati nosila neslano lojevo juho, najboljše, kar je premogla tedaj v tistih časih.

In še nadalje so pričele prihajati barve zelene dežele, cingljanje kravjih zvoncev, pozabljene pesmi.

Zdaj je prvikrat zaznal, da postaja poten. Nov občutek, povezan z neprijetnostmi otroštva in ljubezenskega stanja, kratkotrajen v njegovem življenju, naglo zanemarjen in odvečen, zato izločen.

Rad bi bil odprl usta. Poskusil je razkleniti ustnici, vendar brez uspeha. Postalo mu je čudno, ko je ugotovil, da življenje teče kot vedno, da se jutro preveša v zgodnji dan, on pa leži negibno, ves težak in napolnjen z nečim skrepenelim, težkim, kamnitim.

Moram poskusiti, je pomislil.

Poskusil je vnovič.

Vetrnice so prijazno klopotalo.

Zunaj mora biti malce vetrovno, je spet pomislil.

Kje neki stojijo mlini na veter? se je vprašal nehote in nenadzirano, kar pa je čisto spregledal, kakor je pomotoma, zunaj svojega življenjskega reda in splošne urejenosti, ki si jo je načrtoval že kdaj, po tistem, ko se je obzidal, stregel za zvokom iz sanjskega prostora.

Zvok je lebdel v njem, ni pa ga mogel uvrstiti na mesto, kamor je spadal. Bil je zamolkel, kot bi prihajal iz niča temnih prostranstev, vendar je očitno sodil v neko obdobje in se je ločeval od žuborenja reke, ki je še vedno drla v svojem glavnem toku struge in se cepila v žuboreče rokave in rokavčke, kar je Jana B. pričelo naravnost vznemirjati, zlasti ker ni mogel proti temu čisto nič in ker je bil prisiljen ležati mirno in težko.

Zakaj ravno mlini na veter? se je vprašal, ko so rebra žaluzij spet zaropotala pod udarci loputnic.

Občutil je nelagodnost tiste vrste, nad katero je užival pri vseh ljudeh, ki so zabredli vanjo zaradi občutka sramu, ki jim ga je vcepljal v svojem dobro zasnovanem redu in nepristajanju na neukročeno, tako značilno za samovoljne duše, njemu še posebej zoprne, ki so ga včasih motile celo v sanjah in zaradi česar mu noč ni pomenila vselej uspešno iztečenega dneva oziroma je bila slab začetek novega. Čeprav je s tem dejstvom še nekako shajal, saj sanje ostajajo pač sanje, so imele po vrhu slabih lastnosti tudi ugodnejšo: zaradi svoje izvirne nepokorjenosti so mu postale vir predvidevanj in pomočnik pri iskanju slabosti, s katerimi so bili obdarjeni ljudje, ne da bi se tega zavedali.

Bil je imeniten, ta občutek obvladovanja vsega, ljudi, nakopičenih znanj, zbranih v tisočletjih, ki so počivala v njem kot skrinja zaveze, karkoli že naj bi to bilo. Počutil se je silovito lahkega, nad vsem, zdaj pa se je ta občutek na vsem lepem čisto umaknil, se mu izneveril, ga izdal.

Potem je začutil bolečino.

Hkrati se je zavedel, da ni nikoli v svojem življenju okusil telesne bolečine, ker je bil zmerom obvarovan pred njo, bodisi zaradi skrbi svoje matere bodisi zaradi dobrega zdravnika, ki se je brigal zanj.

Bolečina je bila neznosna, topa, nerazporedljiva.

Prav tedaj se je predirljivo oglasil hišni zvonec.

Jan B. je začutil nekaj kot zmedenost. Hišnega zvonca ni slišal že dolgo, vse odkar je ostal sam in je strežnica prihajala sleherno jutro v hišo, da je pripravila zajtrk, pospravila, prestlala posteljo in oprala perilo, nato je okoli dveh spet odšla, ne da bi jo bil Jan B. kdaj videl.

Zakaj se je oglasil hišni zvonec?

Vedel je, da si ne more odgovoriti, ker ne ve. In to je bilo prvo vprašanje, ki nanj ni imel odgovora, in za povrh najbolj preprosto, celo bebasto preprosto in nevredno vprašanje.

Toda zvonec je zvonil še naprej. Ostro, predirljivo, vztrajno.

Nihče ni stopil k vratom.

Ali je ni v hiši? je pomislil Jan B. V tem času je bila zmerom, prišla je neslišno, odklenila s svojim ključem, kakor je tudi zaklenila ob odhodu. Poštar je pošto metal v nabiralnik, sicer poredkoma; priporočenih pošilk doma ni prejemal, dvigoval jih je osebno na pošti, ko je naredil svoj dnevni obhod po mestnih ulicah in nekaterih ustanovah, ki so se vklapljale v njegov točni urnik in red.

Skušal je ujeti odblesek kazalcev na uri. Postrežnica bi morala že kmalu priti z zajtrkom, čeprav se je zavedal, da s sanjami te noči še ni prišel na kraj. Toda je sploh prišel na kraj s tem jutrom in tem dogajanjem, ki sta zrasla kot nepremostljiva ovira na njegovi natanko odrejeni poti v dan?

Bolečina se je zlila s šumenjem reke, ki je tekla skozenj kar naprej.

Nekje je spet pel kos.

Kako ubijalsko, je pomislil Jan B.

Ni se mogel ganiti, da bi se odrešil tega, kar ni spadalo v njegov popolni in pridobljeni svet, v prostor, v katerem se je počutil tako varno, udobno, nadmočno, blagodejno.

Drugače bi lahko stopil skozi, izključil bi vse zunanje in resnične glasove in zvoke, ostal s tistimi, ki so mu pripadali in si jih je sam izvolil.

Zvonec je kar zvonil.

Nekdo je tik pred vrati, torej ima vrtni ključ, je medlo pomislil. Bila je navadna, podpovprečna ugotovitev človeka, ki ima opraviti z vsakdanjimi, podpovprečnimi rečmi, kar bi ga v običajnem stanju razkačilo, zdaj pa ni mogel prav čisto nič zoper to, saj se sploh ni mogel več ganiti. Tudi jezik, ki ga je poskusil vzdigniti v ustih, da bi zvonilca vprašal, kaj hoče in kdo sploh je, je bil težak kot skalna gmota in je odpovedal pokorščino.

Kaj se je primerilo? se je vprašal in se ni zavedal, da nikoli ni spraševal sam sebe, pač pa je samo ukrepal, kot je vedel, da je edino mogoče in po njegovih merilih. Kaj neki vendar?

Sanje, s katerimi je vdiral ure svojega dneva, če so bile take vrste, da so to omogočale, so visele kot cunjice razblinjenih oblakov vsenaokrog, bile so neresnične, vlažne, ali pa je tako le občutil, ko je ležal tako nepremično na svoji postelji in si brezupno prizadeval, da bi doklical tistega, ki stoji pred vrati njegove hiše in pritiska na zvonec.

Občutek, da si želi nekoga, ki bi stopil v njegovo spalnico in mu povedal, kaj se pravzaprav dogaja, je bil tako nenavaden zanj, da se ga ni niti ovedel in je kar naprej poskušal, čeprav brez najmanjšega uspeha. Dan je bil že ves v sobi, sonce se je skrilo za napuščem, tudi zvonca nenadoma ni bilo več slišati, le reka je šumela skozenj in ga jemala vase, se zalezovala v njegovo telo, v njegove žile, kri, kjer je ledenela, ne da bi bil on mogel karkoli proti temu in ne da bi si bil zmožgel odgovoriti na

vprašanje, ki je viselo v njegovih ustih, kje namreč je postrežnica, da bi odprla ali da bi ga poklicala dol k zajtrku ali da bi kdorkoli sploh kaj naredil, kar bi moral, kakor se je vse doslej dogajalo v natanko urejenem življenju, ki si ga je zakoličil in uredil, da je izstopal iz navadnega.

Vrhu tega ni mogel razvozlati, kje se nehavajo nocojšnje sanje in se pričinja resničnost, kar je zdaj občutil kot nesprejemljiv izziv, saj ga sili v poraz, te besede pa ni bilo v njegovem slovarju. Torej se je skušal vnovič preobrniti, da bi napovedal boj teži v svojih udih in vsemu telesu, toda zaman. Celo ta poskus giba je okamenel in tedaj se je še enkrat vprašal, zakaj se mu je vse to moralo dogoditi, ko je bil tako lahak v svojem svetu, gibčen in nedosegljiv, zadovoljen s seboj, ker mu ga ni para, obvladujoč vse probleme.

Lahkost, ki jo je nadvse cenil, je postala svoje nasprotje. In to je bilo poslednje, kar je občutil, preden ga je reka potegnila dokončno s seboj v svojo globoko strugo, da ga odloži, vsega težkega kot kamen, če tako nanese, mogoče na dno, mogoče v hudournih urah na prod kje na kakšnem bregu, kamen med kamni.